

Вплив характерологічних особливостей майбутніх викладачів гуманітарного профілю на розвиток творчої педагогічно-професійної діяльності

Нами проводилося комплексне психологічне дослідження впливу характерологічних особливостей майбутніх викладачів гуманітарного профілю на розвиток творчої педагогічно-професійної діяльності.

Нами було розроблено пакет психодіагностичних методик дослідження впливу характерологічних особливостей педагога-гуманітарія на рівень розвитку його психологічної готовності до творчої професійної діяльності; зроблено статистичну обробку та систематизацію експериментальних даних; проаналізовано отримані статистичні дані, зроблено висновки щодо вивчення впливу характерологічних особливостей викладачів гуманітарного профілю на їх психологічну готовність до творчої професійної діяльності; та розроблено методичні рекомендації для викладачів стосовно підвищення рівня їх характерологічної культури, що сприятиме розвитку їх психологічної готовності до творчої педагогічної діяльності.

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА

Експериментальна робота проводилась на базі гімназії ім. О.С.Пушкіна, гуманітарного факультету педагогічного університету ім. Б.Грінченка, дошкільної дитячої установи “Лілея”, Вінницького ПТНЗ та Центру творчості дітей та юнацтва Солом’янського р-ну.

Учасники експерименту – старшокласники (61 учень), студенти (66 осіб) та викладачі (77 осіб). Всього психодіагностичним дослідженням охоплено 204 особи.

Нами було сформовано пакет психодіагностичних методів до складу якого входять:

- Авторські анкети для студентів і педагогів “**Мотивація до педагогічної діяльності**”, яка дозволяє вивчати педагогічну мотивацію особистості.
- Опитувальник “**Риси характеру**”, що дозволяє визначати ступінь прояву таких рис характеру як: невротичність, демонстративність, застрягаємість, індивідуалізм, педантичність, агресивність, врівноваженість, меланхолійність, організованість, імпульсивність та інтернальність.
- Методика “**Моральні якості**”, яка визначає ступінь прояву таких моральних якостей

особистості як: симпатія, поважність довіра до інших, безкорисливість, уважність, емпатійність, відповідальність, совісність, альтруїстичність, чесність, поступливість.

- Методика “**Незакінчені речення**”, яка дозволяє діагностувати рівень егоцентричності.
- Опитувальник “**Психологічна готовність педагога-гуманітарія**”, що дозволяє визначати ступінь психологічної готовності педагога до творчої професійної діяльності.

Нами було проведено психодіагностику провідних характерологічних тенденцій старшокласників, студентів та педагогічних працівників, а також рівня їх психологічної готовності до творчої педагогічної діяльності.

Кількісний та якісний аналіз експериментальних даних дозволив визначити такі психологічні тенденції.

- Рівень психологічної готовності до творчої педагогічної діяльності значно вище у педагогів порівняно зі студентами.
- Показники психологічної готовності найбільш позитивно корелюють з такими рисами характеру як педантичність, організованість, емпатія, совісність та чесність. Помірний позитивний зв’язок простежується з демонстративністю, інтернальністю, симпатією, довірою до інших, відповідальністю та безкорисливістю. Зворотній кореляційний зв’язок психологічної готовності педагога існує з такою рисою характеру як агресивність.
- Якісна інтерпретація факторів, отриманих за допомогою метода факторного аналізу дозволила визначити шість характерологічних факторів, що впливають на психологічну готовність педагога до творчої професійної діяльності: фактор моральної саморегуляції, фактор психологічного вигорання, фактори демонстративності, авторитаризму, конформізму та індивідуалізму. Ці фактори (крім першого) співвідносяться з ознаками основних типів невротичних характерів: невротичним, істероїдним, епілептоїдним, конформним та шизоїдним.
- Відповідно до визначених факторів нами розроблено класифікацію характерологічних типів педагогів.
- Фактор моральної регуляції поведінки сприяє формуванню найбільш успішних, творчих педагогів (тип «Моральний творчий педагог»), які мають розвинені емоційно-вольові та моральні риси характеру (організованість, інтернальність,

врівноваженість, чесність, совість, альтруїзм, емпатійність, уважність, поступливість, симпатію, довіру до учня, безкорисливість). Вони відрізняються неагресивністю, оптимістичністю, помірною педантичністю, відсутністю індивідуалізму, ригідності та невротичності.

- До успішних (але меншою мірою) в плані педагогічної творчості відносяться типи «Демонстративний педагог» та «Емоційно виснажений педагог», що відповідають факторам демонстративності та психологічного вигорання. Для демонстративного педагога властиві такі риси як егоцентризм, демонстративність, чесність, імпульсивність, навіть помірна агресивність при відсутності педантизму, ригідності, депресивності та невротичності. Тобто це артистична, експресивна особистість, схильна до імпровізації. Проте їй невістачає таких моральних рис як уважність до інших, совісність, безкорисливість.
- Емоційно виснажений педагог також має відносно високі показники психологічної готовності до творчої педагогічної діяльності незважаючи на наявність невротичних рис: загальної невротичності, депресивності, імпульсивності, невірноваженості, ригідності, агресивності, помірного егоцентризму. Психологічною компенсацією у даному випадку виступають наявність вольових рис (педантичності, організованості, інтернальності), моральних якостей (чесності, совісності, альтруїзму), а також демонстративності й індивідуалізму.
- Характерологічний тип «Педагог-адміністратор» відповідає фактору авторитаризму і має такі характерологічні ознаки: добре розвинені вольові риси (організованість, інтернальність, врівноваженість, відповідальність, педантичність) при відсутності демонстративності та моральних якостей (емпатії, симпатії, альтруїзма, совісності, уважності до інших, чесності). Тобто такий педагог може здійснювати суто вольовий вплив на учня, без зайвих турбот про виховання його особистості. Він нездатний до педагогічної творчості.
- Такі ж низькі показники психологічної готовності до творчої педагогічної діяльності має педагог шизоїдного типу, який на перший погляд виглядає індивідуалістичним, оригінальним і цікавим, проте він не відчуває особистість учня, не має до неї симпатії та інтересу. Крім того в нього відсутні такі вольові риси як організованість,

інтернальність, відповідальність, педантизм. Тобто, це суто «предметнік», який не може керувати колективом.

- Найменш успішним в плані педагогічної творчості являється тип педагога, що заграває з учнями, тобто конформна особистість, якій властиве суперечливе сполучення таких рис як поступливість, уважність, симпатія до інших та егоцентризм, корисливе ставлення, відсутність емпатії й уважності до людей. Крім того в даного не сформована вольова регуляція власної поведінки, про що ми можемо судити по таким якостям як імпульсивність та неорганізованість. Заграваючи з учнями, такий педагог не має авторитету, оскільки в нього відсутній моральний стріжень особистості.

Даная характерологічна типологія може бути покладена в основу професійної підготовки майбутнього педагога, а також психокорекційної роботи з вчителями, які мають труднощі у своїй педагогічній практиці.

Програма формувального експерименту представляє собою психологічний тренінг розвитку характерологічної культури педагога, який складається з: бесід, диспутів, ігрових вправ, рефлексія отриманого досвіду. Метою психологічного тренінга є підвищення психологічної готовності педагога-гуманітарія до творчої педагогічної діяльності шляхом усвідомлення рис власного характеру, підвищення рівня характерологічної культури.

ВИСНОВКИ

В ході дослідження нами було визначено теоретичні основи розвитку характерологічної культури педагогічних працівників як детермінанти підвищення їх готовності до творчої професійної діяльності, розроблено і апробовано методіку комплексного психологічного вивчення впливу характерологічних особливостей викладачів гуманітарного профілю на розвиток їх творчої педагогічно-професійної діяльності. В результаті комплексного дослідження зроблені наступні висновки.

1. Професія педагога не є популярною у сучасному соціумі, що обумовлює переважно негативне ставлення до неї серед старшокласників. Сучасні випускники вступають до педагогічних ВНЗів переважно з мотивацією отримання вищої освіти та одержання спеціальних знань, які мають бути затребувані у сфері бізнесу.

2. Негативні характерологічні тенденції педагогів підсвідомо транслуються учням, підсилюючись негативним впливом масової культури.
3. В сучасній вітчизняній культурі виражена негативна тенденція: наявність суто прагматичного ставлення молоді один до одного (симпатія та уважність до навколишніх обумовлені суто корисною мотивацією з проявами недовіри).
4. Психологічною якістю, яка залишається відносно стійкою і нівелює прагматизм у відносинах молоді, є емпатія, що є глибінною ознакою вітчизняного менталітету.
5. Психологічний портрет успішного творчого педагога може бути представлений комплексом характерологічних рис: педантичність, організованість, відповідальність, інтернальність, емпатія, совісність, чесність, симпатія, довіра до навколишніх, доброзичливість демонстративність, та безкорисливість.
6. Характерологічними факторами, що впливають на психологічну готовність педагога до творчої професійної діяльності є фактори моральної саморегуляції, психологічного вигорання, демонстративності, авторитаризму, конформизму та індивідуалізму, які обумовлюють формування певного характерологічного типу педагога, який може бути різною мірою успішним у своїй педагогічній творчості.
7. Важливим чинником подолання невротичних тенденцій є характерологічна культура особистості, що виявляється у ціннісному ставленні до інших людей, сформованості комплексу конструктивних та взаємоузгоджених рис характеру. Актуалізація педагогом духовно-моральних цінностей і набуття відповідних рис характеру сприяє розвитку психологічної готовності викладачів до творчої професійної діяльності.
8. Методичні рекомендації для викладачів та майбутніх педагогів гуманітарного профілю спрямовані на підвищення рівня характерологічної культури особистості. Цілеспрямоване формування характерологічної культури свідчить про підвищення готовності вчителя до педагогічної творчості. Ефективне формування та корекція власного характеру детермінує розвиток здатності до творчого мислення, позитивного ставлення до особистості учня, до конструктивної поведінки в проблемних ситуаціях, що є основою психологічної готовності вчителя до творчої педагогічної діяльності.

Література

1. Павлик Н.В. Психологічна культура як фактор гармонізації характеру особистості / Павлик Н.В. //

Післядипломна освіта в Україні. – УМО – К., 2009. – №2. – С. 35-39.

2. Павлик Н.В. Динаміка характерологічних тенденцій у педагогів, студентів педагогічного університету та старшокласників / Павлик Н.В. // Педагогічна майстерність як система професійно-мистецьких компетентностей: Тези звітньої наукової конференції Інституту педагогічної освіти та освіти дорослих АПН України за 2009 р. – К., 2010. – С. 100-102.
3. Павлик Н.В. Характерологічні фактори психологічної готовності педагога до творчої професійної діяльності / Наталія Павлик // Соціальна психологія. – К.: Укр. Центр політ. Менеджменту, 2010. № 4 (42). С. 173-181.